

OLÁH JÁNOS Kutyakomédia

Eleinte szemügyre se vettem, miféle cifrapalotáról van szó, csak a házszámot figyeltem. Alig akartam hinni a szememnek, nem gondoltam volna, hogy ilyen könnyedén célhoz érek. Pedig a jelek szerint váratlanul mégis csak ez történt.

Nem voltam ismerős a házat rejtő előkelő villanegyedben. Ha voltam is itt egyszer-kétszer látogatóban, na, nem ennél a háznál, csak éppen a környéken egy-két, hogy is mondjam, pozicionált barátom, igen, vannak, vagyis jobban mondva voltak ilyenek, meghívásának eleget téve, valamiféle kibogozhatatlan eredetű belső kényszer következtében gyorsan és maradéktalanul elfelejtettem a járást. Nem akartam eltévedni, ezért minden egyes lépésemet előkészítettem, megterveztem. A saját kezűleg rajzolt térképvázlat ott lapult zakóm belső zsebében. Próbáltam megadni a módját: ünneplő öltöny, ha nem is bordó, de azért nyakkendő, fehér ing. Minden tőlem telhetőt megtettem, hogy méltósággal jelenjek meg a találkozón.

Azonban a gondos előkészület fölöslegesnek bizonyult, hiszen a térképvázlatot elő se kellett vennem. Az ösztöneim biztosabban elvezettek a célhoz, mintha holmi előre kiokoskodott útiterv kutyapórázára bíztam volna magamat. Ezen meg is lepődtem, talán még bosszankodtam is, de nem tulajdonítottam túlzott jelentőséget neki. Pedig talán kellett volna.

A harmincas évek elején épült villa, amelybe Dallos elvtárs országos kinevezése alkalmával költözhetett, sajátos építészeti elképzelés szülötte volt. A tervező egyszerűre próbálta megidézni a népi építészeti szakrális hajlamát, valamint a Bauhaus modern racionalizmusának hivatkozó, gögös ateizmusát. E bigámista frigyből abszurd palota kerekedett. Akár Dallos elvtárs maga választotta az elhagyott javak osztályán tartalékolt villák közül az épületet, akár valamely nagyhatalmú személyzeti főnök jelölte ki számára, a lakhelyválasztás telitalálat volt. Összebékíteni, ami összebékíthetetlen, tűzzel-vassal, izlésficamos kényszerrel, Dallos elvtárs is ezen fáradozott hosszú, eredményekben gazdag és most hirtelen meredeken felfelé ívelni látszó politikusi pályafutása alatt. Legalább olyan sikerrel, mint a lakhelyét megálmodó ismeretlen építész. Még kilátszott néhány tetődísz, kelő napot utánzó oromfal a geometrikus diktatúra börtönéből, de az már régen eldőlt, ki lesz, ki lehet itt a győztes.

Ahogy ezt Dallos elvtárs is a lelke mélyén, habár lehetséges, hogy a Dallos elvtárshoz hasonló engesztel-

hetetlen pártharcosok esetében lélekről beszélni merő anakronizmus, réges-rég eldöntötte. Fölösleges találgatásokra épített okoskodásom mentségül szolgálhat, hogy a hosszú, hiábavalónak tetsző várakozás ideje alatt valamivel csak el kellett ütnöm az időt. Azt reméltem, bármilyen meddőnek tetszik fáradozásom, azért ha közvetlenül nem is, legalább valamiféle értelmetlennek tetsző kerülőút segítségével közelebb visz kénytelen Canossa-járásom okainak megértéséhez.

Tudtam, hosszú, idegtépő várakozásra kell felkészülnöm.

Aztán egyszer csak mégis elfogyott a türelmem. Nem várok tovább, hazamegyek, határoztam el. Haza, de hova? Haza a magasba! Már megint egy idézet, bosszankodtam. Nem voltam abban az állapotban, hogy bárminek is örülni tudtam volna. Különösen egy idézetnek nem, amely végérvényesnek tetsző szavaival eltorlaszolja előlem a saját válaszadás lehetőségének megkísérlését is. Ha válaszolni kell, és erre a kérdésre mindenképpen kellett, most és azonnal kellett válaszolnom, akkor ne más mondja ki helyettem a szükséges szavakat, gondoltam, keressem meg őket saját magam, bármilyen lehetetlennek és eleve kudarcra ítéltnek látszik is ez a keresés.

Az én pillanatnyi hazám, ez a bizonytalan várakozás, ahonnan se előre, se hátra nincsen út, így aztán, ha akartam volna, se hagyhattam itt a vártát, osztályrészem, miért ne engedhetném meg magamnak e kissé fellengzős fogalmazást, a végső kitarítás maradt.

Nem személyes, egzisztenciális számítás motivált, amikor e számonkérő szembenézés kikényszerítésére rászántam magam, lélekbe hasítóbb, egyetemesebb indulat annál.

Először lépve a színpadra, semmi mást nem akartam, csak játszani. Önmagáért való, mindenkinek tetsző játékot játszani. Önfeledt diákönkívület volt ez. Furesza véletlen, hogy a küldetéses színház utolsó királynője belepillanthatott felelőtlen ifjúkoromba, és egy diákelőadás fél felvonásának láttán megüzenhette, sorsom a színpad. Az élet e látnoki jóslatot nem akarta igazolni.

Jaj, de nagyon nem!

Asztalosinasként az én egyszemélyes képzelt monodramám főhősét idézve rekedten szavaltam bele a szélbe:

*„Magyar vagyok. Legszebb ország hazám
Az öt világrész nagy területén.*

...

*Magyar vagyok. S arcom szégyenben ég,
Szégyenlenem kell, hogy magyar vagyok!*

...

*De semmi kincsért s hírért a világon
El nem hagynám én szülőföldemet,
Mert szeretem, hõn szeretem és imádom
Gyalázatában is nemzetemet.”*

Bódultan álltam a hídkorlátnak dőlve a Duna fölött. Mámorító érzés kerített hatalmába, azt képzeltem, mit képzeltem, tudtam, ha átvetném magam a híd korlátján a vijjogó sirálycsapattól kísérve, a lobogó szélben kabátom kitárt szárnyán lebegve, akadálytalanul röpkölnék átszelve a magyar Alföldet, a Vaskapu bérceit le egészen az Al-Dunáig és még tovább. Hajszál hija volt, hogy bele nem vetettem magamat ebbe a cseppet sem kétes kimenetelű kalandba. Talán még mindig ott lebegnek ég és föld között, vagy éppen a szennyvíz fertőzte hullámok ölén puffadozna a hullám, ha valaki abban a sorsdöntő pillanatban a vállamra nem teszi a kezét, de a vállamra tette, megszólított. Valami baj van, kérdezte együtt érzőn. Tagadólag ráztam a fejem, eszem ágában sem volt, hogy kiadjam magamat. Pedig jól ismertem a fiút, több mint egy évig jártunk ugyanabba az amatőr színjátszó körbe, játszottunk ugyanazon a színpadon a lelkes amatőröket megbocsátó rokonszenvennel tapsoló külvárosi közönség előtt. Barátkozni azonban sose barátkoztam vele, taszított fennhéjázó, mindent és mindenkit lenéző modora. Azóta ő már igazi színész lett, végzős a főiskolán, tévéjátékokban, filmekben statisztált, az egész ország ismerte az arcát, az enyémet meg?

De hát nem az imént szavaltam, „semmi kincsért, hírért a világon el nem hagynám én szülőföldemet”? Jó, igaz, nem is várja senki, hogy elhagyjam. Ellenkezőleg. De hogy eláruljam, azt igen. Akár naponta többször. Apró kis árulások volnának ezek, de mégiscsak árulások. Például némi életrajz-kozmetikázással – ha például egy könnyed sasszélépéssel megkerülöm 56-os árvaságot – már én is főiskolás lehetnék, játszhatnék szovjet színdarabban, hangjátékban, de hazudhatnék akár magyarban is, kiröhögtethetnék mindent, ami magyar. Ha nem teszem, hallgassak és várjak a soromra!

Tehát vártam. Azonban szerencsére nem a senki földjén. Külvárosi színjátszó köri kalandozásaim során olyan, a pályájukról letaszított szellemi nagyságokkal találkoztam, amilyenekkel a felsőbb körökben sohasem hozhatott volna össze a sors. Ők biztattak, ne adjam föl, küldetésem van, mondták, és én szerencsétlen, hittem nekik.

Csöndben nyílt ki előttem a varasdi színház színész-bejárója. Igen, az ő tapintatosan eltitkolt közbenjárásuk következtében. Fészekmeleg műhely fogadott. Egy-két klasszikust leszámítva az én ízlésem szerint olcsó repertoár. Nem ez lepett meg, hanem az, hogy ezt velem együtt csaknem mindenki tudta, és azon mesterkedett, hogy a hazug vagy jobb esetben csak üres sablonok mögé egy-két csökevényes igazságcsírát, némi emberi tartalmat csempésszen. Apró gesztusok voltak ezek, észrevehetetlen lázadások, de lázadások mégis. És min-

ket, habár tudtuk, csaknem semmire se jó, kielégített a szembeszegülésnek ez a veszélytelen formája.

Ezt a korlátozott idillt robbantotta fel Rózsa. A nőkel én – a rólam, mint veszélyes hódítóról kialakított hiedelemmel szemben – mindig hadilábon álltam. Rózsa, a nemzet csalogánya, amikor egy nyári fesztivál-előadás erejéig közénk röppent, maga sem tudta, mennyire felbolydította ezt a mi szerény, az általunk oly nagyra tartott belső értékekre épülő közösségünket. Először is az első pillantásra szerelmes lettem belé. Ezzel az érzéssel nem voltam egyedül. A társulat minden férfitagja elveszítette a fejét, és úgy dongták körül Rózsát, mint részeg darazsak az érett szőlőfürtöt. Csupán direktorunk, a mi rettegve szeretett Sándor bátyánk lógott ki a sorból. Lehet azonban, hogy ő is csak azért, mert direktorként adnia kellett a látszatra, őriznie kellett a tekintélyét. Én más okból titkoltam el az érzéseimet. Nem akartam Rózsa esetleges visszautasításának kitenni magamat, hogy hoppon maradt hősszerelmesként nevetségessé váljak. Meg aztán az is zavart, hogy túl sok jeles szeretőt kellett volna követnem a sorban. Akkor is, ha a szóbeszédet elosztjuk tízzel, tekintélyes társaság gyülekezett volna össze az elbocsátott férfitársaiban. Rózsa azonban nem véletlenül volt az, aki. Hihetetlen érzékenysége, kifinomult intelligenciája előtt semmi nem maradhatott titokban. Nem delejezett kutató pillantásokkal, mégis azonnal belém látott. Belém látott, de nem leplezett le, nehogy megszégyenítsen. Hagyta, hadd forrjon ki minden magától.

Mikor elment közülünk, tudtam, én sem maradhatok sokáig. Direktorunk a fejét csóválta.

– Ugrás a semmibe? – emelte rám kérdően a tekintetét. Én meg lesütöttem a magamét.

– Nincs más választásom – vallottam be szégyenkezve. Azt, hogy akár lámpaoltogató vagy díszlettologató is szívesen lennék, csak hogy Rózsa közelébe kerüljek, nyíltan magamnak sem vallottam be, úgyhogy kitérő választ adtam. A direktor úr ennek ellenére mindent értett. A fejét csóválva engedett utamra.

– Ha bármi baj ér, csak szólj, ide közénk bármikor visszajöhetsz, amíg élek. – Hányszor, de hányszor eszembe jutott ez a hívás, és mentem volna is nemegyszer, de nem volt visszaút.

A nyugalmas, epekedően romantikus díszlettologatás helyett főszerepekkel birkóztam, egyik pillanatról a másikra az ország legnépszerűbb színházában találtam magamat, forgatásról forgatásra rohantam, mint aki munkamérgezéssel próbál véget vetni az életének. Meg akartam állni, de már nem voltam a magam ura. Tudom, megtakaríthatam volna itt is, ott is egy kis energiát a túlélés reményében, de én mindig és mindenütt a leg-

jobbat akartam, ha bele kell halnom, hát belehalok, gondoltam. De hát mibe, te szerencsétlen? Ez a kérdés akkor merült fel bennem, amikor annyi, az etika erőterében költői szavakkal megidézett klasszikus hős életre keltése után egy kortárs magyar darabban sikerült, ahogy a kritikusok írták, maradandót alkotnom. Az egész ország a dobozoló magyar őrnagyon röhögött. A hazájához hű magyar katona megalázására rendezett propaganda-hadjáratnak ez volt a végső stációja. Az igazi nagy dráma háttérben szöszmötölő, arctalan rendezője ezt szánta kegyelemdöfésnek. Ehhez járultam én hozzá élet-erőm utolsó morzsáit is felélve, ehhez az alpári sikerhez. A kételyek mind az álmatlanul töltött éjszakákat használták fel, hogy rám zúduljanak. Miért szavaltam, hogy „sose hull le a vörös csillag”, amikor pedig titkon reméltem, hogy egyszer mégiscsak lehull, miért, hogy „Dunának Oltnak egy a hangja”, amikor tudtam, hogy dehogya, s miért mondtam üdvözetet a győzőknek, a magyar Erdélyt eltipró, az Alföldet kifosztó, s végül a Nemzeti Múzeumot is csaknem kirabló román hadseregnek? Csak azért, mert az egyik legnagyobb magyar költő így gondolta?

Úgy éreztem, megnyílt a föld alattam, és én a semmiben kalimpálok. Megfordult a világ velem, álomban voltam ébren, és ébren álmodtam, mintha már nem is éltem volna.

És ekkor lobbant fel újra a látkörömben Rózsa. Kávét kavargatva imbolygott a Rádió pagodájának büféjében. Összevillant a tekintetünk. Láttam, azt várta volna, hogy valamiféle magyarázatot adok eltűnésemre. Nem adtam. Köszönni is elfelejtettem.

– Légy a feleségem! – mondtam. Elkerekedett a szeme. A kávéscsésze lecsúszott a kis tányérkáról, és a tányérral együtt csörömpölve hullott a padlóra, a kávé a vakítóan fehér kosztümre loccsant egy agyament Pollock-festmény első nekifutásaként.

– Nem kérhetnék egy kis gondolkodási időt? – szabadkozott Rózsa nevetve.

– Nem – mondtam. – Menjünk most azonnal a paphoz. – Erre nevetve a kidekorált kosztümre mutatott.

– Ezt nem tisztítatom ki, nem dobom el, elteszem emlékébe – és a nyakamba ugrott, szájon csókolt. A nyelve íze, lüktetése elbódított, de meg is döbentett ugyanakkor. Egyszerre volt ez a csók az önkéntelen odaadás őszinte jele és az oly sok férfit meghódító rafinált cselvetések kimódolt kelléke.

Mégis meg voltam mentve. Egyelőre legalábbis. Jaj, akkor kellett volna meghalnom, abban a pillanatban, amikor semmi nem érdekelt, semmi, ami összeomlani készült körülöttem, csupán Rózsa üde reggeli dudorászása, remegő mellbimbója, harmatos öle, és a szavai,

ezek az eddig általam sose érzékelt bölcsességet sugalló, megnyugvást ígérő szavak. Igen, valamikor ott, első együttléteink idején, amikor még nem lehetett tudni, hogy e röpke idillt a kapcsolatunkba lassan beszivárgó, kegyetlen, ideges káosz hogyan falja fel. Igen, akkor, amikor még jó volt. Amikor még nem tudtuk, hogy a túlélők boldogtalanok.

Aztán egyik pillanatról a másikra színház nélkül maradtam. Arccal zuhantam a semmibe, mint a Taigetoszról lelökött hülyegyerek. Ez a végkifejlet engem nem lepett meg. Rózsát azonban igen. Szaladni akart fűhöz-fához, hogy akár régi szeretők kegyeiért kuncsorogva visszakönyörögjön valamelyik színházba, én azonban letiltottam e kegyes korteshadjáratot. Rózsa látszólag engedelmeskedett, annak azonban nem járhatam utána, nem próbált-e mégis itt-ott közbenjárni az érdekemben. Ha próbált is, kevés sikerrel. A színházak bezárultak előttem, de járhattam az országot. Szerzte e hazában mondhattam a verseket.

És mondtam is. És figyeltem a közönséget. Láttam a megriadt, tanácstalan tekinteteket. Mint kés, hatolt belém a felismerés, nem tudják, mint jelent a szó: magyar. Úgy semmiképp sem, ahogyan Ady ejtette, Petőfi lángolta, Balassi élte, Arany szenvedte, Kosztolányi féltette, Babits óvta, Móricz simogatta. Hát ezért kellett nekem előttük megvallanom a magyar költészet léleküzenetét, hogy mindenki a szovjet gázzal fűtött panellakásban, a TV előtt is büszke lehessen rá, magyar.

Ez az országjárás sem tartott azonban sokáig. Talán egy fél év telt el, amikor megérezttem, hogy vége. Arctalan döntés volt, betiltó határozatot senki nem hozott. Egyszerűen csak nem hívtak sehova. Ha valamelyik barátom ajánlott, vagy magam hoztam szóba egy régi meghívást, mindig kitérő, halogató volt a válasz. Aki mégis hajlandó volt a döntését megmagyarázni, arra hivatkozott, ez a hazafiaskodás már kiment a divatból. Hiába mondtam, hogy ez nem az én hazafiaskodásom, ez a magyar költészet hangja, amely, mi tagadás, az enyém is, zavart vállvonogatáson kívül más magyarázatot nem kaptam. Végül egy fiatal, feltörekvő népművelő adta meg a választ. Hát éppen ez az, mondta, ezért ment ki maga a költészet is divatból, ezért nem kell már senkinek a vers. De hát az én estjeim mind telt házzal mennek, próbáltam érvelni. Az csak valami tévedés lehet. Nekem a hivatalos állásponthoz kell igazodnom, zárta le ellentmondást nem tűrő hangon a vitát. Nem lepődtem meg, hiszen csaknem minden előadásomon ott ült egy-egy jegyzetelő, ceruzás ember. A jelentések ezek szerint célba értek, már állásfoglalás is született belőlük. Még hozzá hivatalos.

Rózsát ugyanakkor elhalmozták jobbnál jobb szerepekkel, díjakkal, külföldi utakkal, jószerével alig járt haza, nemigen volt ideje rá, hogy kudarcomat a lelkére vegye, de az nagyon jólesett, hogy kitartott mellettem így is, pedig láthatta, végérvényesen reménytelen eset vagyok. Még egy szerepet is lemondott a kedvemért, hogy otthon maradjon velem, vigasztaljon. Leült a konyhaasztalhoz, az utóbbi hónapokban ez volt választott őrhelyem, innen jól lehetett bámulni a szemközti hatemeletes ház tűzfalát.

– Beszéljünk okosan! – kezdte, mint anyja a hülyegyereknek a lelkifröccsöt, ha valami csínytevésen kapja.

– Miről? – kérdeztem.

– Rólád.

– Rólam? De hiszen én már nem létezem.

– Hogy mondhatsz ilyet, amikor az egész ország rajong érted.

– Érdekes feltevés, miközben senki se veszi észre, hogy eltűntem. Eltűntettek.

– Ez csak a pillanatnyi helyzet, a tehetséget nem lehet véka alá rejteni.

– Lári-fári, mese habbal! Különben is, te könnyen beszélsz. Könnyű így kioktatni a másikat, hogy neked nem kell, nagyon nem kell a véka alatt kuksolnod. – Olyan mélykút, szédítő szemet azelőtt se, azóta se láttam, amilyenre Rózsáé kerekedett. Nézett, csak nézett rám, és az arca közben, akár a kicserepesedett föld, olyan érzéketlenül keményre változott. Már-már attól kellett tartanom, átharapja a torkomat, amit meg is érdemeltem volna. Átültem hozzá, próbáltam magamhoz ölelni, békíteni, de ellökött.

– Hagyjál! – mondta. – Talán azt szeretnéd, hogy veled együtt süllyedjek el? Ha akkor nem nyúlok a hónod alá, ismer most valaki téged? Ott táncikálnál még mindig az Isten háta mögött bugyuta operettekben a bamba parasztnak. Jó, kegyvesztett letté, de mégis csak ismert színész, akiért egy egész ország rajong. Legyinthetsz rá, de mégis így van.

Elsötétült előttem a világ. Rosszul mondom, inkább elfehéřült. Vagy azt sem. Semmivé vált. A két szín közötti ürességben találtam magamat.

Igen, itt a gyógyóban, ahogy sorstársaim végérvényes parkoló pályájukat, az Országos Elmegyógyintézetet nevezik. Szerencsémre, vagy szerencsétlenségemre, ezt még így utólag is elég bajos eldönteni, az irányomban már-már túlzott empátiát tanúsító Somogyi doktor gyógyító felügyelete alatt. Egyen-pizsamában a felhólyagozott festésű kerti padon üldögélve fogamzott meg bennem a terv, amelynek eredményeképpen most itt vagyok, ebben az idegesítően puccos villanegyedben, és

már vagy fél napja, az órára pislantva azt kellett megállapítanom tíztől-tízíg, bizony az annyi, a makacsul késlekedő Dallos elvtársra várok.

Anyyra el voltam merülve a magam gyártotta rémképekkel való viaskodásban, hogy meg se hallottam a fülsiketítő fékcsikorgást, amelyet a térdkalácsomtól tíz centiméterre leblokkoló fekete szolgálati kocsi adott ki magából. Kábulatomból eszmélve első ijedt dühömben felkaptam egyet a lábam előtt heverő öklömnyi betondarabokból, s már lendítettem is a karomat, hogy azt az emberi méltóságomban megalázó gépkocsi szélvédőjébe vágjam. Nem tudom, mi tartott vissza tőle, hogy a mozdulatot befejezzem. Lehanyatlott a karom, az utca-kő elernyedett markomból a lábam elé hullott.

A kőhajítás botrányától megrémült sofőr háborogva ugrott ki a volán mögül. Egyébiránt pirosposzsgás, örök-ké jókedvű ember volt ez a sofőr, akinek arcán az évek múlásával sem halványult a kényelmes állás megszerzése fölött érzett elégedettség keltette bárgyú vigyor, most azonban, e váratlan ellenállást észlelve az optimizmust sugárzó kedély hirtelen hisztérikus dühkitörés áldozata lett.

– Maga mit keres itt? – ordította az arcomba, és még mellbe is akart bokszolni, de én elhajoltam, ő pedig a túlfutó lendülettől megtántorodott. Térdre esett. Föltápász-kodva megszázszorozott indulattal támadt rám.

– Hagyja Böczögő elvtárs, inkább álljon be a garázsba – hangzott fel a háttérből Dallos elvtárs fojtott hangja. A sofőrrel megfordult a világ, de azért nem adta föl.

– Ez az alak, ez az egyén, a napnál világosabb, egyszerű ellenforradalmár.

Dallos elvtárs liberális hírnevéhez méltóan nem a tekintélyvel felől közelítette meg a kérdést, megértőnek próbált mutatkozni.

– Böczögő elvtárs, lehet, hogy magának igaza van, de engedje meg, hogy a konfliktust én oldjam meg! Álljon be gyorsan a garázsba, és lépjen le! – A pirosposzsgás sofőr engedelmesen kúszott a vezetőülésre, farolt a garázsba, szívódott föl.

Már csak a revolverével unottan, de mégis feltűnően babráló személyi testőr, Krausz, a volt avaskéri vérengző őrsparancsnok maradt az egyetlen kéretlen tanú az elszámoláshoz.

Mindhárman réges-régen, mondhatni az ősidőkből ismertük egymást, mégis zavart Krausz jelenléte. Dallos elvtársnak pedig szemmel láthatóan esze ágában sem volt a testőr eltávolítása. Azt hiszem, csupán erkölcsi gyáva-ságból tartotta maga mellett, hiszen azt jól tudhatta, bármennyi méltánytalanságot követett is el a rovásomra, tettelegességre semmiképpen sem vetemedem. Hiába érdemelné meg, hogy felpofozzam, hogy ökölrel törjem

be az orrát, szétrúgjam a heregolyóját, mivel holmi múlt századi, elavult, reakciós téveszméknek behódolva azt képzelem magamról, hogy úriember vagyok, tartózkodom attól, hogy ilyen alantas színvonalon vegyek elégtelt. Egy kiélezett, intellektuális szópárbaj pedig egyáltalán nem igényelte volna Krausz tanúságtevő jelenlétét. Nagyon is nem. Már-már azon voltam, hogy visszavonulok. Nem, nem megfutamodásra gondoltam, arról szó sem lehetett, hiszen előbb-utóbb, tudtam, meg kell vívunk a harcunkat egymással. Csupán azt mérgelem, jobb alkalom reményében elodázható-e ez az ütközet. Jobb alkalom kibontakozására azonban egyáltalán nem láttam esélyt. Egyébként is, már benne voltam a csapdában. Krausz a hátam mögé került, a gumibotját csóváltgatva, láttam, készen áll arra, hogy lesújtson rám. Minden taktikázásnak lóttak. Megpróbáltam nem törődni a sunyin fenyegető Krausszal, Dallos elvtárs tekintetét kerestem. Amikor sikerült a szeme közé nézmem, úgy nézett vissza rám, mint egy varangyos békára, amelytől undorodik, de amelytől fél is, mivel hogy ez a béka, a legenda szerint, vakságot okozó mérges vizeletével bármelyik pillanatban szembe hujozhatja. Öntudatos ateistaként Dallos elvtársnak minden mítoszt, minden legendát tudománytalan, ostoba babonaságnak tartva le kellett néznie, és meg kellett vetnie, azonban tudat alatt – mivel hogy kultúrlény mivoltából csak félig-meddig sikerült kivetkőznie – mégiscsak tartott tőlük.

Talán ennek köszönhető, hogy engem se köpött le, nem távolított el a hátam mögött handabandázó Krausszal azonnal a helyszínről, de azt is nagyon rühellte, hogy a saját gyengeségének engedve mégiscsak szóba elegyedett velem. Próbálta az ügyet elbagatellizálni. Először is úgy tett, mintha fogalma se volna róla, ki vagyok. Ezt nem volt nehéz eljátszania, mivel hogy nagyon szerette volna, ha úgy állhat velem szembe, hogy semmiről nem tud semmit. Ugyanakkor látzott rajta, zavarja, hogy ilyen átlátszóan hazudik, hiszen akkor is, ha az avaskéri, varasdí múltat semminek tekintjük, az a tucatnyi tévéjáték, film, színházi főszerep, amit eljátszottam, igen, ráadásul az ő nagyúr-elvtársi jóváhagyásával, nyilvánvalóan nem maradhatott észrevétlen előtte.

Na, jó, ha szerepet kell játszani, hát akkor játsszunk, és nyújtottam a kezem, gondoltam, bemutatkozom. Dallos elvtárs azonban önkéntelenül felém lendülő kezét óvatosan visszahúzza úgy döntött, nincs kímélet, el kell viselnem a megaláztatás újabb stációját is. Kinyújtott jobбом egy darabig ott maradt a levegőben. Nem szemrehányás gyanánt, de talán mégis annak hatott. Ezt azért gondolom, mert Dallos elvtárs ideges lett, legalábbis a szája szögletén többször átfutó gyíkfark-rángatózás erre

vallott. Azonban egyelőre türtőztette magát. Negédes, álduvarias hangnemben szólított meg.

– Maga mit keres itt?

– A szerepemet! – mondtam. – Voltam már Rómeó és III. Richárd, Ádám és Lucifer, voltam Bánk bán, Bolyai János, Tiborc még nem, de nem azt kérem, nem konkrét szerepet, csupán hogy színpadra léphessek, akár egyszerű kutyaként! – Ez már nem az eltervezett jelenetelés része volt: négykézlábra ereszkedtem. Önkéntelenül helyezkedtem bele Bundás kutyám – akivel az ideggyógyintézeti száműzetés előtti néhány évet átbohócodtuk, átszenvedtük, átélveztük – lelkiállapotába, teremtettem újra a mozdulatait, lelkes, szeretetű csa-holását. Nem dicsekedni akarok, de meg kell jegyezmem, meglehetősen élethűre sikerült.

– Lelőjem, Dallos elvtárs? – tette föl Krausz a nem éppen költői kérdést, miközben idegesen kicsatolta a pisztolytáskát, s előbányászta a börtökből a szolgálati fegyvert, amelyet rám szegezve kibiztosított.

– Krausz elvtárs, tegye el a fegyvert! Nem látja, hogy a nemzet – és ezt a szót a végén felpöndörődő, ideges, gúnyosan éneklő hangszíval ejtette ki – színészével áll szemben? – intette le az okvetetlenkedő testőrt Dallos elvtárs.

– De ez akkor is nyílt, ellenforradalmi lázadás, amit meg kell torolni!

– Igaza van – mondta Dallos elvtárs –, csakhogy hőst azért mégsem kellene csinálnunk belőle. Mi segítettük ilyen magasra, a világot jelentő deszkákra, és mi is penderítettük le onnan. Várjuk ki, sikerül-e megkapaszkodnia. Nyújt-e segítő kezét feléje valaki. Ha igen, azt kell eltörnünk, azt a kezét, őt azonban nem szabad bántanunk. Amikor már senki sem emlékszik rá, akkor jövünk mi, krokodilkönnyeket hullatva fogjuk elsiratni. De úgy, hogy hetediziglen ükunokái-ükunokái is tanuljanak belőle.

– Nem értem, Dallos elvtárs miért védi ezt a pofátlan ellenforradalmárt, akinek először is ki kéne verni a fogát, le kéne tépni a körmét mind egy szálíg, szét kéne rúgni a tökét, és ha már fölakasztani nem lehet, legalább diliházba kéne dugni, zárt osztályra, hogy ott rohadjon meg az összes magafajtaival együtt.

– Krausz elvtárs, magának nem kell mindent érteni. Úgyhogy most húzódjon a háttérbe!

Krausz erre eltűnt az egyik kerti fenyő öles törzse mögött, éppen csak a tányérsapkája simlédere kandikált elő az utcai lámpa fényétől csillámolva.

Dallos elvtárs gyanútlanul fordult felém, mint akinek fogalma sincs arról, hogy háttérsusmorgásuk minden szavát hallottam. És azokat a szavakat is, amelyeket ki se mondtak, fél ajkbiggyesztésükről a szemem sarkából kiolvastam. Nem tudhatta, hogy az igazi színésznek, aki

nemcsak a színpadon ténfergő, beszélő, éneklő, táncoló báb, halló és látó embernek is kell lennie egyszersmind. Meg kell hallania a körülötte kavargó mondatokat, a rég elhangzottakat is, meg kell látnia a láthatatlannak vélt ajkbiggyesztéseket, az elfojtott öröm szikráit a félrekapott tekintetben, a szívélyes mosoly mögött lappangó hiúzkegyetlenséget, mindent, amiről majd aztán számot adhat, ha egyszer rászegeződnek a tekintetek. Mindegy milyen szerepben nyilatkozik meg, azt a kollektív östudatot kell megszemélyesítenie, amelynek rejtjeleihez csak az igazán beavatottak találhatják meg a kulcsot. Nem mondom, hogy én megtaláltam, de keresem. Azt kerestem a bolondok között magánzárkám légy-pizskos falát bámulva naphosszat, és az imént is Dallos elvtárs és Krausz eltorzított, suttogó szavait figyelve.

– Medve elvtárs, én megértem magát. A színész, voltam én is, ha nem játszik, olyan, mint a partra vetett hal. De mit tehetnék magáért? Nem vagyok se színházigazgató, se főrendező. Alighanem eltévesztette a házszámot.

– Nem, nem tévesztettem el. A térkép is ezt mutatja – mondtam, és bizonyítékul előhalásztam a kockás papírra rótt vázlatot a zakóm zsebéből. – Egyébként meg mindenki tudja, hogy a szálak végső soron Dallos elvtárs kezében futnak össze. Tudom, Dallos elvtárson múlt, hogy az ország legnépszerűbb színházában főszerepeket játszhattam, megjelenhettem a filmvászonon, a televízióban, mint ahogyan az is, hogy végül mostanra a legkisebb művelődési ház ajtaja is bezárult előttem. Színész vagyok, a pillanattal harcolok. Ha a pillanat meghal, meghalok én is. Nem kérek mást, egy tenyérnyi helyet a színpadon, eljátszom a legjelentéktelenebb szerepet, a tányérnyaló, házőrző kutyáét akár.

Négykézláb, ugatva körülugráltam Dallos elvtársat. Hallottam, ahogyan a fa mögött Krausz törvénytelenül vihogni kezd. Dallos elvtárs is elnevette magát, kinyújtotta a kezét, hogy megsimogassa a buksimat.

Megalázottságom minden dühét beleadva a csuklójába haraptam. Az akció a szándékoltnál jobban sikerült. Kifröccsent a vér. Kutyatartásomat nem adva föl óvatosan figyeltem. Dallos elvtárs akkurátusan kapta elő a zsebkendőjét, és a sebre szorította. A tekintetével intett Krausznak, aki azonnal az oldalamnál termett, és úgy vesén rúgott, hogy menten felhőmbörödtem. Éles, velőbe hasító füttyjele nyomán máris két bikanyakú fogd-meg csavarta hátra a karomat, s térdre kényszerítve állítottak oda Dallos elvtárs elé, aki legszívesebben szemközt köpött volna, de türtőztette magát, láthatóan neme-sebb bosszút forralt. Zsebkendőjét a csuklójára szorítva fájdalmas arccal, szemrehányóan nézett rám.

– Rendben van – mondta –, megértettem a kérését. Meglesz a szerep.

Minderre már a vijjogó mentő gyomrában gondoltam vissza. Örült száguldással serpentinezünk le a hegyről, robogtunk a kórház felé, amely teljes kivilágításban várt, mint egy gyertyát zabáló tökkoponya. Kényszerzubzonyban, amit még a mentőben erőltettek rám, két tagbaszakadt ápoló vezetett végig a zegzugos folyosókon, de nem arra, amerre mennünk kellett volna vissza, az eredeti helyemre, hanem éppen ellenkezőleg, a közkeletűen dühöngőnek nevezett gumiszoba felé. Anélkül, hogy megsabadítottak volna a kényszerzubonytól, teljes erővel belöktek az ajtón, amit azon nyomban kulcsra zártak mögöttem. Fejem a lendülettől a szemközti falnak csapódott, és mivel mindkét kezem hátra volt kötözve, nem tudtam az ütközést kivédeni. Hiába volt gumiból a fal, az orrom azonnal vérezni kezdett. Megfordultam. Ülőhelyzetbe ereszkedtem. Mérheterlen nyugalom szállt meg, mintha a galaktikus semmiben keringének minden történés végpontja felé imbolyogva. Egykedvűen figyeltem, ahogy lassú cseppekben hull, méregzöld nyakkendőmön egyre növekvő fekete foltot hagyva oromból a vér. A csöndes, jólesően semmitmondó zsibbadást a hólyaggörcs borotvaéle hasította ketté. Olyan hirtelen történt mindez, hogy mielőtt a váratlanul rám törő vizeleti ingeren megpróbálhattam volna úrrá lenni, halványrózsaszínével a vesesérülésről árulkodó, forrón párolgó folt máris ott éktelenkedett világos nadrágomon. Ekkor nyílt rám, mikor máskor nyílt volna, az ajtó. Somogyi doktor intett magához. Megpróbáltam az engem ért megaláztatások szennyes nyomait, amennyire csak lehetett, ha nem is könnyed, de legalább természetes eleganciával viselni. Azonban minden színészi találékonyság és elhivatottság kevésnek bizonyult hozzá. Jézusnak sikerült egyedül a történelemben, de hát ő mégiscsak Isten fia volt, én meg csupán egy megalázott, százszor megsarcolt, kifosztott, elárult és önmagát is folyamatosan eláruló népé. Mit volt mit tennem, a vizsgáloba lépve megszégyenülten roskadtam össze.

Somogyi doktor kioldotta hátamon a kényszerzubony összebogozott csomóját.

– Fürödj meg – mondta.

Tiszta pizsamát, törülközőt nyomva a kezembe a zuhanyozó felé terelt, és egy frissen sterilizált műanyag kórházi papucsot dobva a lábam elé barátságos hátbavágással indított el újjászületésem útján.

Visszatérve a vizsgáloba nem az íróasztal mögött találtam, a kis, kerek tárgyalóasztal mellett foglalt helyet, s oda invitált engem is. Leültem, és kérdőn néztem rá.

– Valamit nagyon elrontottál – mondta, de nem volt szemrehányás a szavaiban, sokkal inkább megbocsátás és aggodalom. – Mindegy – folytatta –, majd csak rend-

be jönnek a dolgok valahogy. Legfontosabb, hogy nyugodj meg! Később megbeszéljük, mi történt, most nincs rá időnk, Rózsa rettenetesen ki van borulva, nem akarom megvárakoztatni.

S már nyitotta is az ajtót. Elállt a lélegzetem. Rózsa elragadóbb volt, mint valaha. A vizsgálót, amelyben Somogyi doktor tapintatának következtében kettesben maradtunk, bódító szerelemillat töltötte be. Az óriási virágcsokrot, amit eddig az ölében tartott, a kisasztalon lévő üres vázába helyezte. Átölelt, megcsókolt, magához szorított.

– Jaj, de jó, hogy megtaláltalak. Annyi rosszat halottam felőled, azt is rebesgették, talán már nem is élsz – mondta, és sírva fakadt.

Zavartan feszengtem. Megpróbáltam visszaölelni, de a karom lehanyatlott, mint egy zsinórja szakadt fabábué. Eszembe jutott, milyen hálátlan és komisz voltam vele. Nem érdemlem meg a szeretetét. És még most is, amikor pedig éppen annak van itt az ideje, hogy jóvátegyek valamit a régi hibáimból, tele vagyok gyanakvással és szemrehányással, és az jár a fejemben, könnyű most engem szeretni, amikor mint színész, mint pályatárs megsemmisültem. Amikor még úgy nézett ki, rám is jut valami figyelem, én is lehetek valaki, sokkal, de sokkal nehezebb volt. Talán valóban lehetetlen. Igen, tudom, főként az én hibámból, de most mégis fájt, hogy nem akkor közeledet felém így Rózsa.

– Gyógyulj, erősödj – sutogta a fülembe –, mert szükségünk van rád. – Igen, nekem elsősorban, de nemcsak nekem. Nem is gondolnád hányan aggódnak érted.

– Ezt csak azért mondd, hogy megvigasztalj. Én itt legbelül érzem az igazságot: utálnak, mindenki utál. De most megnyugodhatnak. Egy életre megszabadultak tőlem.

– Ne légy ilyen pesszimista. Tudom, érzem, minden megváltozik, készül már a te időd. Nem hagyhatod el magadat. Pihenj és erősödj, hallgass Somogyi doktorra, ő jót akar, szeret minket.

– Téged biztosan, ezt láttam rajta, magammal kapcsolatban már akadnának kétségeim.

– Jaj, ne szemétkedj, vagy tudod mit, mégis inkább igen, mert ez azt mutatja, újra elememben vagy – mondta, és nevetett. Nevettem én is. Boldogan és felszabadultan neveltünk, mint régen, amikor még minden együtt történt velünk, s nem írt külön-külön sorsot számunkra az élet. Hihetetlen volt egy ilyen nap végén újra érezni a hajdani felhőtlen boldogság ízét.

És Rózsa régóta nélkülözött anyaölelését. S még inkább a lenge blúzon és a pókhálóssá kopott kincstári pizsamán átparázsló mellbimbók érintése nyomán belém hasító, már-már mindörökre elveszettnek hitt vágy szolítását, amely a végkimerülés kábulatból térített vissza.

Ez a sebezhető pillanat azonban nem sokáig tartott. Kibontakozva a bódult ölelésből, ajkát félrevonva esedező csókjaimtól Rózsa egy kulcsot csúsztatott a kezembe.

– Zárd be az ajtót – mondta, s amikor értetlenül néztem rá nem akarva elfogadni a kulcsot, nevetve nyugtatott meg. – Somogyi doktor adta, hogy kettesben maradhassunk.

– De hát – mondtam, s idegesen a mennyezet alól sunyin pislogó kamerákra mutattam –, akkor is látnak.

– Ne törődj velük – mondta Rózsa, és átölelt újra, de ez már nem ugyanolyan ölelés volt. A kamerával szemben mímelt lett minden érintés, minden szó, minden mozdulat.

Leültünk a sarokban terpeszkedő kanapéra, és szótlannul fogtuk egymás kezét. Talán egy óra is eltelt ebben a néma, de boldog tétlenségben, mire Rózsa szedelőzködni kezdett.

– Mennem kell – mondta –, de visszajövök érted. – Fölállt, hogy távozik, de megtorpant, felém fordult, a fejemet magához szorította. Éreztem, hogy egész lényében remeg. Átkaroltam, de mielőtt megcsókolhattam volna, kibontakozott az ölelésemből, s elhagyta a szobát. Légy jó, vigyázz magadra, ez a két mondat maradt utána, meg a vizsgáló kulcsa, amit gondosan a virágváza mellé a kisasztalra ejtettem.

A doktor úr gondomat viselte. Csupán Rózsa kedvéért, vagy alanyi jogon is ilyen jóindulatú lett volna, arra nem derült fény. Mindenesetre megmenekültem a dühöngőtől. Visszatérhettem a szobámba. Ki tudja, hónapokig, de az is lehet, évekig semmivel nem kellett törődnöm, csupán saját magammal, de igazán még magammal se. Mindent az ápolók intéztek: gyógyszerek, étkezés, fürdés, séta, takarodó. Az én dolgom az volt, hogy gondolkozzam. Gondoljam át, mi történt velem, de rendre kitértem a szembenézés, a számvetés elől. A semmit hallgattam, a bennem lakó, ugyanakkor mindenén áthatoló ragályos semmit. Ilyen nyugodt és súlytalanul boldog időszaka nem volt, és nem is lesz többé az életemnek, ebben most már csaknem biztos vagyok.

Szirenázó mentőautók érkezése, távozása a mindennapi események közé tartozott. Megszoktam, hogy ez már engem nem érint. Meglepődtem, amikor az egyik ilyen mentő ajtócsapkodását követően a főápoló nálam kopogtatott.

– Művész úr! – idebent, mintha egy örökös színházi öltözőben lettem volna, ez a megszólítás járta, eltűnt az elvtársozás. – Önért jöttek.

– Értem? – csodálkoztam. – Biztosan valami tévedés.

– Nem hiszem, a színházról rendelték a fuvar. Olvasópróbára várják a művész urat.

Átöltözni se volt időm. Gondolkodni, dönteni meg végképp nem. Végül is elég régóta voltam idebent, megszokhattam, és meg is szoktam már, hogy nincs

beleszólásom abba, mi történik velem. Csupán az volt furcsa, hogy ez a hipnotikus tér most az intézet falain túlra is kiterjedt. A különösen még különösebb volt, hogy ez az erő a színpadon is – amelyet sokáig szuverenitásom legvégső terepének tartottam – akadálytalanul érvényesült.

Azt se tudtam, mit játszunk, pedig a főszerepet osztották rám. Egy mai magyar darabét. Afféle énekes, táncos kutyakomédiáét. Én, a lázadó ember, aki örökösen elégedetlen az őt körülvevő világgal, az egyébként pedig tökéletes társadalmi renddel, egy szép napon arra ébredek, hogy kutyává változtam. Eleinte nem tetszik a helyzet, de aztán jóakarátú gazdám vezetésével lassacskán ráébredek arra, hogy ez a világ, amelyben élek, élünk, a lehetséges világok legjobbika. A darab csúcspontjában a fényes-puccos promenádon gazdám pórázán tetszelegve aztán elénekelhetem a boldog elégedettség dalát. Ez a jelenet már a próbákön is óriási sikert aratott. Eleinte csak a gazdám dúdolta velem a dalt, majd a nézőtérén helyet foglaló alkalmi közönség, a takarítónők, a pihenő idejüket töltő díszletmunkások, a főpróbán meg már maga a minisztériumi cenzor is.

– Zseniális vagy! – súgta a fülembe a rendező. – Ha a bemutatón is hozod magad, teljes bűnbocsánatot nyersz. Ezt állítólag maga Dallos elvtárs mondta, legalábbis a direktor szerint, akivel együtt nézték végig a főpróbát az egyik lefüggönyözött páholyból.

Voltak ellendrukkerek is, akik szemmel láthatóan a bukásomért szorítottak, de valahogyan sem a barátok biztatása, sem irigyeim rosszindulata, sem az előadás sorsa nem érdekelt már, nem úgy, mint régen.

Amikor a bemutatóra indultunk, akkor is olyan közömbösen szálltam be a mentőautóba, mintha csak a büfébe ugrottam volna le kefirért, kifliért meg az elmaradhatatlan sportújságért. Semmi izgalom, a régi, bemutatók előtt olyan sokszor megtapasztalt gyomor-szorító, idegzsibbasztó feszültségnek most a nyomát sem tudtam felfedezni magamban. Észre se vettem, mikor kezdődött el az előadás, mikor léptem át hétköznapi helyzetemből a színpadéba. Mégis minden rendben lévőnek látszott. Óriási siker előszele mocorgott a levegőben. Minden poénon nevetett a közönség, és még azokon is, amiken nem akartam, hogy nevensenek, amelyeket megpróbáltam elrejtetni, hogy majd csak a végén essen le a nézőknél a tantusz, az utolsó nagyjelenet eufóriájába keveredjen bele titkos mérgük.

Az első sorban, a szemem sarkából végig figyeltem őket, illusztris vendégek ültek. Középen maga Dallos elvtárs. Jobbján Krausz, balján egy másik, általam nem ismert testőr. Minisztériumi emberek, besúgók, sajtócézárok, feleségek és jobb oldalt a legszélén Rózsa.

Dallos elvtárs arcát figyeltem. Igen, tudtam, őt kell most levennem a lábáról, de úgy, hogy mégse hazudjak, hogy ha kutyanyelven is, de azt mondjam ki, amit gondolok, de ő közben egészen mást értsen rajta.

Élveztem a helyzetet. Közeledve a nagyjelenethez már szinte szemem előtt láttam a felállva tapsoló nagyérdeműt, és magamat, ahogy fölényesen kiegyenesedem, és finoman meghajlok a függöny előtt. De ekkor, éppen abban a pillanatban, amikor belekezdtem volna a boldog elégedettség dalába, találok a tekintetem Dallos elvtársával. Durva, fennhéjázó gőg áradt belőle. Én erre aprólékos mozdulatokkal elkezdtem lecsatolni nyakamból a vörös pórázt, majd kirántottam gazdám kezéből, és Dallos elvtárs szeme közé dobtam. Mikor a gazdám meg akart ebben akadályozni, rámordultam.

Pisszenéstelen, feszült csönd támadt. Az innen-onnan felhangzó árva kacajok csak még idegtépőbbé tették ezt a csöndet. Mindenki várt valamit, de senki sem tudta, nem is sejtette, mi következik. Én sem, de aztán átszakadt a gát. Belekezdtem magánszámomba. Kutyahangon, de a bennem élő domesztikálatlan ösztönnek engedelmessévé dúdolni kezdtem a farkasok dalát. Először úgy, hogy senki más ne hallja, csakis Dallos elvtárs. Láttam rajta, érti az üzenetet, mert belesápadt. Fokoztam a hangerőt. Nem emberi hangon, nem magyar szavakkal énekeltem, ráadásul a dallamot is én találtam ki, jobban mondván álmodtam meg előző éjszaka, mégis egyre többen értették, miről van szó. Néhányan föl pattantak a helyükről, eleinte csak dúdolván majd egyre harsányabban, teli torokból énekelni kezdték a farkasok dalát:

*Átlöve oldalunk,
Részünk minden nyomor,
De szabadok vagyunk.*

Úgy zúgott, úgy csapott föl ez a szabadok vagyunk, szabadok vagyunk, mint a parti köveken elporló s újra meg újra megképződő fáradhatatlan tengerár. Mintha sohase akarnák abbahagyni. Főlegyenesedtem. Letéptem nyakamról a nemzetiszín nyakörvet, kokárdát hajtogattam belőle, és a zakóm szivarzsebébe tűztem. Csendre intettem a közönséget, de csak azért, hogy egy utolsó énekléssel véget vessünk a kutyalétnek, és szabad emberként búcsúzzunk el egymástól.

Természetesen tudatában voltam annak, hogy sebzeten, nyomorba taszítva nem lehet az ember szabad, de mégis, akkor is, mindenesetre szerettem volna ezt hinni, eljegyezheti magát a szabadság mellett. Ahogyan én most. Számot vetve természetesen azzal, hogy kiállításért, ahogyan pillanatnyilag nekem is erre mutatkozott a legtöbb esélyem, akár a halált is el kell fogadnia.

Láttam közben, hogy odalent az első sorban nagy a kapkodás, fejetlenség. Dallos elvtárs hevesen magyaráz valamit Krausznak, aki erre nyomban intézkedni indul. Mielőtt sikerült volna karmesterként a farkasok búcsúdálának vezényleésébe belekezdenem, elsötétült a színpad, a nézőtéri lámpák pedig kigyulladtak.

A nézőkből a sötétség leple alatt verbuválódott szabadságkórus hirtelen felbomlott. Többen, akik nem vállalták a nyilvános lázadást, hanyatt-homlok próbáltak menekülni, csak néhányan tartottak ki, és énekeltek végig „lesz, ami lesz” elszántsággal a dalt.

– Gyere, fussunk! – duruzsolt Rózsa a maga utánozhatatlan hangján a fülembe. Megfogta a kezemet, és a zezugos díszletek között a vészkijárat felé vezetett. Egy szempillantás alatt az utcán voltunk, és mielőtt bárki felocsúdíhatott volna, már Rózsa kocsijában ülve a várost is magunk mögött hagytuk.

– Hová megyünk? – kérdeztem, amikor nyilvánvalóvá vált, se nem Rózsához, se nem az én lakásomhoz közelítünk. – Különben bocsáss meg! – próbáltam megkövetni Rózsát. – Igazán nem akartam bajt hozni a fejedre. Nem így terveztem. A próbákon még rendben volt minden. Túlságosan is rendben. Aztán egyszer csak elszakadt a cérna. Ami történt, ellenemre történt, de éreztem, így kellett történnie, egészen egyszerűen nem történhetett másként. Lehet, a gyógyszerek tették, lehet, Somogyi doktor hipnotizált, hogy végleg eltávolítson tőled, és akkor megszerezzen magának.

– Ne szabadkozz! Zseniális voltál. Egyszerűen zseniális. Láttam őket, még a görbe nyakú kis Homolya Feri is kihúzta magát, besúgóból egy pillanat alatt szabadsághőssé változott.

– Ferit ne bánts! A barátom. Jó, tudom, be kell sügnia, mert kényszerítik rá, és ő gyenge. Tudom, nekem bevallotta. De különben a légynek se árt.

– Dehogyan bántom én Ferit. Különben sem róla van szó, hanem rólad. Ez a te estéd volt. Holnap az egész város rólad beszél, és egy életre megjegyzi magának, amit tőled tanult. De most el kell tűnnöd, mert Dallos elvtárs, láttam az arcán, bosszút esküdött.

– Hova viszel, áruld el már végre!

– Avaskérre. Avaskérre senki nem gondol, arról csak mi tudunk ketten.

– Szeretlek! – súgtam Rózsa hajfürtjei közé szinte diákos örömmel.

– Nem értem, mit mondasz, mert fűj a szél – kiabálta az ablakon besüvívő léghuzatba.

– Nincs a világon még egy ilyen asszony! – kiabáltam. Rózsa boldogan nevetett. Nevettem én is. Fékevesztett jókedvünk az egész három órás út alatt kitarított.

Csak a célhoz közeledve, a szeszélyes, dimbes-dombos mellékutakon kanyarogva csendesedtünk el. Izgatottan vártuk a megérkezést. Jóval elmúlt már éjféli. A nagynéném biztosan alszik. Fölebred-e ha megérkezünk? Megismer-e, beenged-e? Rózsában még ezek a kérdések is felmerültek. Nem egészen oktanul. Csaknem tíz év telt el azóta, hogy így együtt látogatásban voltunk itt. Akkor hoztam el Rózsát, az esküvőnk előtt, hogy megmutassam.

Az aggodalmunk hiábavalónak bizonyult. Nagynéném az első ablakkocogtatásra fölebredt. Beengedett. Örült nekünk. Rózsának különösen, mivelhogy nem gondolta volna annak idején, hogy kitarított mellettem. Túl szépnek találta. El fog hagyni, mondta. És most örült, hogy nem vált be a jóslata. Szent asszony, ezt is mondta. Kicsit meglepődtem. Bármilyen magasztaló jelzőt el tudtam képzelni Rózsa neve mellett, talán a szentet legkevésbé. Szent, mert kitarított melletted. Pedig nem lehetett könnyű. Hát nem, ismertem be.

Rózsa azonnal indulni akart, egyrészt, hogy ne keltessen gyanút, másrészt, mert holnap reggel fontos szakmai megbeszélése volt, amit nem volt célszerű elhagynia. Már búcsúzkodtunk, amikor a nagynéném közbelépett. Nem mégy sehova, mondta, itt alusztok, és kész. Nem kockáztathatod semmiért az életedet. Rózsa boldogan vonult vissza. Örült, hogy végre valaki dönt helyette, kislánynak nézi és nem nagyasszonynak. Sokáig beszélgettünk olyan semmiségekről, amelyek sokkal közelebb állnak a mindenséghez, mint az általunk talán túlságosan is nagyra tartott művészet és politika. A hajnali madárszó parancsolt bennünket ágyba. Összefonódva aludtunk el, úgy is ébredtünk, nagyobb egyetértésben, mint a nászéjszakán.

Dél lett, mire előkaszálódtunk a tisztaszobából a frissen készült ebéd csalogató illatára. Ebéd után megint a beszélgetésnek nevezett áradó mesedélutánban találtuk magunkat. Rózsa most már végleg nem hagyta magát. Menni kell, mert ha sokáig marad távol gyanút kelt, keresni kezdik, az pedig egyáltalán nem hiányzik most egyikünknek sem. Nem önző indokok vezérlik, mondta, hanem a kettőnk – pillanatnyi elbizonytalanodás után rám kacsintva azonban helyesbített – vagy talán hármunk biztonsága. Ennek az érvelésnek már a nagynéném se próbált ellenállni.

Búcsúzzunk el, hagyott magunkra. Megbabonázva simogattam Rózsa kibontott, csipőig leomló zuhatagáját. Majd az arcát, a szemét, úgy próbáltam becézni, mint egy gyereket.

– Hagyjál elmenni, muszáj indulnom, és így nem tudok – mondta. Keresgélt egy darabig a táskájában, aztán letett az asztalra egy vaskos füzetet. – Írjál! –

mondta. – Gyógyulnod kell, és azt mondják, az írás gyógyít. Bár, ha néhány író ismerősömet elnézem, azt kell látnom, inkább pusztít. Igaz, ők ebből élnek, és túl sokat kell hazudniuk, de neked nem kell. Írhatsz, amit akarsz, nem kell törődnöd vele, hányan olvassák el, hányan nem, csak azzal, hogy igaz legyen, és lehet, hogy ez valóban gyógyít. Megálmodtam, érzem, tudom, és hallottam is innen-onnan, hamarosan minden megváltozik, és akkor nagy szükség lesz az olyan emberekre, mint te vagy, szükség lesz rád.

– Túl sokan mondták ezt már, és igazán sohasem lett. De azért köszönöm, hogy törődsz velem. És köszönöm a füzetet. Ha másra nem, arra biztosan jó lesz, hogyha én már nem leszek, belelapozhass, és elbeszélgethess velem, legalább így, üzenő füzetben át.

– Jaj, már megint ez a döglesztő pesszimizmus!

– A közelgő hiányodból szívaórog.

– Ne légy telhetetlen! – suttogta Rózsa. – Miért nem arra gondolsz, mennyire boldogok voltunk tegnap is, ma is. Soha életemben mással ennek még az ezredrészét se élhettem át. És ez akkor is megéri, ha a nyomában járó szenvedés sokszorosa az átélt boldogságnak. Mert a boldogság, bármilyen mulékony, érvényesebb a szenvedésnél. Ezt jól jegyezd meg!

Megfogtam Rózsa vállát és karnyújtásnyira távolítottam őt magamtól.

– Menj békével! – mondtam. Megfordítottam a tengele körül, és az ajtó felé irányítottam. Fölvetem a táskáját, és az autóig követtem. A nagynéném a verandaajtóban állt, és megkönnyezte a búcsúnkat. A zsebkenőjét is elővette, és sokáig törölgette a szemét.

Most meg Rózsa nem akart elindulni. Nekem kellett, pedig nagyon nem akaródzott, kegyetlennek mutatkoznom, betuszkolni a kocsiba, és hamisan csengő bátorító szavakkal útjára bocsátanom.

Ahogy Rózsa elment, s a kocsija beletemetkezett az egekig szökő porfelhőbe, új időszámítás kezdődött számomra. Színészként a napi feladatokkal küzdöttem szinte megállás nélkül, az ideggyógyintézetben a létlen létidő üres panaszfalát bámultan apatikusan. Most a cselekvésre készen álló száműzött szerepébe kellett volna beletanulnom, de nem volt rá receptem.

Rózsa töltötte ki időm java részét. Egyrészt minden éjszaka ezt a visszaemlékezésfélét írtam, másrészt a róla szóló sajtó, rádió és televíziós recepciót böngészttem. Ünnepezt színésznő volt mindig is, a most hirtelen hatványozottan reá zúduló dicsőségzőn azonban nehezen volt értelmezhető önmagában. Örültem neki, de azért fájt is mindez egy kicsit. Igen, éreztem, az én semmibehevésém iránti társadalmilag kodifikálódott vágy önfeledt kiteljesedése is benne lüktetett. Természetesen azt is tudtam,

jobb így, mintha fordítva volna. Volt néhány évig, de jaj, arra a kibírhatatlan káoszra gondolni se vagyok képes. Így rendjén való minden, ahogy van. Még a Rózsa kétes szerelmi kalandjaira való utalások sem zavartak túlságosan. Egyrészt volt alkalmam a lelkes hazugsággártást a túloldalon is megtapasztalni, és elszenvedni, tehát nem hittem az egésznek. Másrészt, tulajdonképpen igazat adtam volna Rózsnak, ha hébe-hóba megvigasztalódik valamely üresfejű bonvivánnal, hiszen én képtelen vagyok, ezt be kellett látnom, folyamatosan vigaszt nyújtani neki. Harmadrészt, és ez volt számomra a leglényegesebb, ömlöttek a levelek, naponta órákat telefonáltunk. És ez minden rosszindulatú pletykát felülbírálva azt bizonyította, hogy Rózsa, ha esetleg meg-megbotolna is néha-néha, végérvényesen és igazán azért velem van.

A Rózsa leveleivel és telefonjaival töltött órák eufóriája a legszakosított pszichiátriai kezelésnél is többet jelentett számomra. Néhány hónap elmúltával gyógyultnak nyilvánítottam magam. Beszámoltak ezek a levelek mindenről, ami azokban az időkben körülöttünk zajlott, kerekasztal-tárgyalásokról, új pártok alakulásáról, 56 rehabilitációjáról, Nagy Imre újratemetéséről, ahol Rózsa maga is díszsorfalat állt, láthattam volna a televízióban, ha nézem. Nem néztem. A kertben álló – a legenda szerint százéves – almafán kívül nem néztem akkoriban semmit. Azt gondoltam, ha valami, ez tarthat meg, az almafa, a jövőnek.

Az utolsó hívás a kórházból érkezett. Miféle kórházból, próbáltam faggatni Rózst.

– Ne törődj velem! – jött az ingerült válasz.

– De hát akkor mivel törődjek?

– Azzal, hogy gyermeket várok.

– Kitől? – kérdeztem.

– Hülye! – mondta, és lecsapta a kagylót. Én pedig a legszükségesebbeket összekészítve máris rohantam a vonathoz.

...

A füzet összefüggő feljegyzései ezen a ponton véget értek. A leghátsó laptól visszafelé haladva néhány töredékes gondolat még akadt benne. Egy darabig tétovázunk, közzé tegyük-e ezeket is, aztán úgy döntöttünk, nincs jogunk a füzet anyagát cenzúrázni.

...

A tébolyra inni kell!

Részeg voltam, százhuszonhatszor is részeg, amikor elindultam a vészterhesen szuszogó szörnyeteg ellen. Nem azért, hogy legyőzzem, a biztos vesztes tudatában is meg akartam mérkőzni vele.

Nem akarok csak színész lenni, nem akarok mindenáron mindenkinek tetszeni, nem akarok kurva lenni.

Lenni vagy nem lenni, ha nincs más választás, mint a kurvalét vagy a tiszta nemlét, akkor én az utóbbit választom.

Na, hát így álunk most, ez a semmi én hazám.

Elképesztő ideglázban éltem. Nem írtam verset, de mintha mégis minden költőnél tisztábban hallottam volna magának a költészetnek, a magyar költészetnek a hangját, amely sokkal inkább az én hangom volt, semmint azoké a költőké, akik papírra vetették a szavakat, amelyekbe én leheltem életet, amelyeket én vezettem át a meghallás ingatag, lélektől lélekig lebegő hajszálhídján.

Azok az eszmék, amelyekért most még hősként halhatok meg, közröhej tárgyává lesznek nemsokára.

Patikamérlegben próbáltam kimérni a gesztusokat, önkívületig gyötörtem magam, hogy beilleszkedjem a megfeleléskényszer kalodájába, de aztán a döntő pillanatban, a megnyilatkozás pillanatában az ösztön felrúgott mindent.

Most azt mondják, disznóölés. Mi nem megöltük a disznót, tort ültünk fölötte. Nagyanyám egész évben kenyezettte, csemegéikkel, kukacokkal, pajorokkal, miegymással kínálta, ami éppen akadt a ház körül, a füle tövét vakargatta a sündörgő malacból lassacskán másfél mázsás disznóvá cseperedő jószágnak, aki legbelül, valahol a sejtjei mélyén maga is tudta, egyszer majd, az adandó pillanatban fel kell áldoznia magát érettünk. Ha nem is mondta ki, mert beszélni nem tudott, hogy egyétek és vegyétek, mert ez az én testem, már-már boldogan adta át magát a szakrális, áldozati szertartásnak, s szabadult meg az élettől, hogy a miénket táplálja. Ezt a szertarást nem lehetett volna elviselni a pálinka mámora nélkül. Egész évben készülni kellett az alkalomra, erre az évenként ismétlődő, velőig hatoló színjátékára. Naponta összegyűjtöttük a szegfűkörte-termést a fa alól, hordóba csömöszköltük, végül agyaggal letapasztva a végsőig érleltük a cefrét. Aztán következett az utolsó, titokban végzett – mert börtön járt volna érte, ha kitudódik – alkimista szertartás, a nyárillatú, olajosan sűrű-remegésű, mégis szinte láthatatlanul áttetsző cseppek lepárlása a disznóöl mögötti fészkerben.

A szabadságharc véget ért. Az önfeladás évtizedei következnek. Én ezt már nem akarom a száműzetés keserű kenyerén végigélni. Nem akarok elevenen meghalni. Felejtsetek el, mintha soha nem is éltem volna!

...

Az özvegy saját kezű feljegyzése a temetésről valószínűleg véletlenül került a füzetbe. Egy négyrét hajtott

levélpapíron találtuk a művésznőre jellemző tetszetős gyöngyírással. Úgy gondoltuk, hiba volna közlésétől eltekinteni, mivelhogy a levél a történet olyan rejtett pontjaira világít rá, amelyek nélkül az semmiképpen sem érthető meg. Annak ellenére, hogy a művésznő mereven elzárkózott az írás közlésének engedélyezésétől, az esetleges pereskedés ódiumát is vállalva vele fejezzük be ezt a történetet.

...

Már az országos lapok is megírták, a fővárosban biztosít dízsírhelyet a nemzet öngyilkos színészenek a kormány. A hivatalos, protokolláris temetésből azonban nem lett semmi. A nagynéni, aki az öngyilkosságot is kétségbe vonta, nem engedett a hivatalos szervek nyomásának, a fenyegetéseknek, semminek, a minisztérium által felajánlott temetési segínyt visszautasította. Harcában messzemenőig támogattam. Nekem is az volt a véleményem, ne akarjanak most azok nemzeti gyászt rendezni Szabolcs sírja fölött, akik halálba kergették. Mert igen, az a nézet is lábra kapott bizonyos körökben, hogy Szabolcs nem magától esett a kerek alá, miközben megkísérelt felugrani a falu fölötti kanyarban lassítani kényszerülő gyorsvonat lépcsőjére, hanem a nyitott vagonajtóból talán éppen Dallos elvtárs tanácsára kilendülő ávos birgerli csizma lökte oda.

Az értelmiségi szájhagyomány az öngyilkosság mellett döntött. Valahogyan dramaturgiailag ezt érezte a leghitelesebbnek. Lehet, az igazságot akkor is képtelenség lett volna kideríteni, ha történetesen érdekel valakit, de nem érdekelt senkit, hátat fordítva a múltnak mindenki a hirtelen beköszöntő szabadság léha délibábjait kergette inaszakadtáig.

A titokban tartott temetés a kettőnk, ahogy a faluban emlegették, „a két fektébe öltözött asszony” magánügye lett. Csupán néhány falubeli ismerős kísérte a pap által vezetett kis csapatunkat föl a dombtetőn roskadozó régi-temető egyik félreeső parcellájában megásott sírhoz. A nagynéni az én karomba kapaszkodott, én viszont az övébe, így támogattuk egymást. Amikor a göröngyök dübörögve a koporsóra zúdultak, a szívem alatt hirtelen megmozdult a magzat. A hasamra szorítottam a kezemet, hogy megnyugodjék. A kondoleálók sora igencsak rövidre sikerült, mégis tartogatott meglepetést. Utolsónak Homolya Feri, aki Szabolcsnak nemcsak barátja, őt árnyékként követő besúgója is volt, nyilvánította ki a részvétét. Meglepett, hogy szemében a teátrálisan kibuggyantott könnyek mögött őszinte fájdalom parázslott. Amikor minden jóra fordulhatott volna, most látszott teljesen kilátástalannak a jövő, de jobbra fordulásáért úgy éreztem, mégis foggal-körömmel, a gyermek rúgkapálásának engedelmeskedve most már életfogytiglan harcolnom kell.